

Overzicht Latijnse vertalingen van straatnamen

Op basis van input XXXXXXXXXX

ULPIA-BUURT

1. Fortunastraat

Via Fortunae

2. Salusstraat

Via Salutis

3. Tempelstraat

Via templi

4. Thermenplein

Platea thermarum

5. Tiende Legioenstraat

Via Legionis Decimae

6. Ulpiaplein

Platea Ulpiana

FABRICA-BUURT

1. Silostraat

Via infundibuli frumentarii

2. Patriastraat

Via Patriana

3. Prikklokstraat

Via horologii punctualis

4. Slachthuisweg

Via carnicerii

Met toelichting:

Algemene toelichting

Medio 2021 heeft de Nijmeegse gemeenteraad besloten, na een motie van de stadpartij Nijmegen, om van een aantal nieuwe straatnamen een Latijnse vertaling te laten maken. Doel hiervan is de zichtbaarheid van het Romeinse erfgoed op een gemakkelijke en laagdrempelige wijze te vergroten.

De namen in de Ulpia-buurt zijn eenvoudig te vertalen, gezien hun 'Romeinse' connecties. Maar de namen in de Fabrica-buurt leveren problemen op, omdat het hier niet gaat om elementen met parallellen of bronnen in de Romeinse wereld. (Zie toelichtingen per naam).

Het onderscheid tussen 'weg'/'straat' en 'plein' is gehonoreerd, maar voor 'weg'/'straat' is één begrip gekozen, namelijk het meest gangbare en begrijpelijke Latijnse woord *via*. Voor 'plein' is *platea* de beste weergave. Dat is, misschien niet toevallig, het woord waarvan termen voor 'plein' in de Romaanse talen ('piazza', 'plaza', 'place') zijn afgeleid.

Voor de aanduiding van het specifieke, eerste element in de straatnaam kan in het algemeen volstaan worden met een zelfstandig naamwoord in de tweede naamval (genitivus), dat dan in het Latijn als tweede woord komt. **Via Fortunae** is dan dus, heel letterlijk, 'de straat van Fortuna'. In sommige gevallen waar het eigennamen

betreft (Ulpia, Patria) moet een iets andere oplossing worden gekozen. (Zie toelichting per naam).

In het geval van straatnamen op basis van eigennamen is het betreffende element in het Latijn met een hoofdletter weergegeven. Het verdient aanbeveling dit op de straatnaamborden nauwkeurig over te nemen.

Uitgewerkt voorstel voor de namen

ULPIA-BUURT

1. Fortunastraat

Via Fortunae

2. Salusstraat

Via Salutis

3. Tempelstraat

Via templi

4. Thermenplein

Platea thermarum

5. Tiende Legioenstraat

Via Legionis Decimae

Via Legionis X

Via Leg.X

Toelichting bij 5:

In Latijnse inscripties worden namen van legioenen vaak verkort en/of met Romeinse getallen weergegeven. Dit biedt de mogelijkheid dit ook op een straatnaambord te doen. Toch lijkt een uitgeschreven naam, dus de eerste variant, het duidelijkste. Die wordt hier daarom aanbevolen.

6. Ulpiaplein

Platea Ulpiana

Toelichting bij 6:

Het specifieke element in de NL naam betreft hier niet een zelfstandige en volledige eigennaam. Daarom is hier een andere oplossing nodig, die beter past bij het Latijn. Die bestaat erin dat een bijvoeglijk naamwoord van het specifieke element wordt gevormd, conform de Latijnse regels. Dit bijvoeglijk naamwoord congrueert dan met het element 'plein', en komt dus in de nominatief (vrouwelijk, enkelvoud).

NB Het Latijn onderscheidt niet tussen -u- en -v-: de kleine letter is steeds -u-, de hoofdletter steeds -V-. Daarom zou hier eigenlijk de schrijfwijze **Vlpiana** (met -V-) op zijn plaats zijn. Dit kan echter voor moderne lezers verwarrend overkomen en draagt dan niet bij aan het achterliggende doel van 'zichtbaarheid' van het Romeinse erfgoed. Daarom is hier gekozen voor een algemeen aanvaard alternatief, de spelling met -U-: **Ulpiana**.

FABRICA-BUURT

1. Silostraat

Via infundibuli frumentarii

lett. 'weg van de graan-trechter'.

Infundibulum is zelfst. nw. 'trechter', frumentarius bijv.nw. 'van/voor graan'.

Het bijv. nw congrueert hier met het zelfstandig nw.

en komt dus in de genitief onzijdig enkelvoud.

Klein voordeel van deze, op zichzelf verzonnen, benaming is dat die voor mensen die een klein beetje Latijn kennen inzichtelijk is: in 'infundibulum' horen zij 'infundere' ('erin storten, uitgieten') en in 'frumentarius' horen ze iets van 'frumentum' ('graan'), dus: een ding waar je graan in uitstort.

Nadeel is dat de naam wat lang is, maar daaraan kan ik helaas weinig doen.

2. Patriastraat

Via Patriana

Toelichting bij 2:

Het element 'Patria' verwijst blijkens de gemeentelijke documenten m.b.t. naar een voormalige kindergewagen- en stalen kruiwagenfabriek aan de Weurtseweg 44. Een omzetting van de naam naar het Latijn wordt ernstig bemoeilijkt doordat het Latijnse woord *patria* 'vaderland' betekent. Een denkbeeldige *Via Patriae* zou voor de lezer van het Latijn dus verwijzen naar een 'Vaderlandstraat'. Om dit ongewenste effect te vermijden is hier eenzelfde oplossing gekozen als bij de *Platea Ulpiana* (Ulpia-buurt nr 6), namelijk de vorming van een bijvoeglijk naamwoord dat congrueert met het zelfstandig naamwoord (nominatief vrouwelijk enkelvoud).

3. Prikklokstraat

Via horologii punctualis

Toelichting bij 3:

Dit lijkt een onmogelijke vertaalopgave, omdat er voor dit apparaat geen Romeins equivalent is. Eventueel kan hier een omschrijving worden gegeven met woorden uit klassiek Latijn: *horologium quo operarii aduentus discessusque suos denotent* ('uurwerk waarmee arbeiders hun aankomsten en vertrekken aangeven') of iets van dien aard. Maar die oplossing is moeizaam en het resultaat past niet op een normaal straatnaambordje. Een soms toegepast alternatief is een Latijnse weergave met een neologisme op basis van vrijelijk gebruikte Latijnse taalelementen, dus een min of meer 'verzonnen Latijn'. Dat is de hier gevolgde strategie. Het bijvoeglijk naamwoord *punctualis* (afgeleid van *pungere* 'prikken') komt pas voor in Middeleeuws Latijnse teksten. Het lijkt hier goed te passen, ook al door de associatie van 'punctualiteit', die hier natuurlijk relevant is.

4. Slachthuisweg

a) *Via officinae lanioniae*

b) Via carnicerii

Toelichting bij 4:

Ook hier ligt een vertaalprobleem van vooral culturele aard, omdat de Romeinen niet met systematische slachting van dieren voor vleesconsumptie werkten, en er dus ook geen specifieke werkruimten voor hadden.

a) In dit geval kan eventueel een omschrijving worden gegeven met klassiek Latijnse elementen. Een *officina lanionia* is een werkruimte/winkel van een *lanio* 'slager'.

b) Een kortere naam kan worden gevonden door gebruik te maken van een zeldzaam laat-Middeleeuws Latijns woord *carnicerium* (vgl.

<https://logeion.uchicago.edu/carnicerium>). (NB een gebruikelijker woord als *carnificina* bevat sterke associaties van 'executie van mensen' en is voor deze naam

dus ongeschikt). Dit heeft uiteraard wel het nadeel dat het minder courant Latijn oplevert. Niettemin, gezien het doel van de hele namen-actie, lijkt deze optie b) te verkiezen.